

ตัวละครเอกหญิงอีสานกับการต่อรองทางวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ที่
ปรากฏในนวนิยายแนวพาฝันเรื่อง ปลาร้าทรงเครื่องและราชินีหมอลำ¹
I-san female Protagonists and Cultural Negotiations in
Globalization Appeared in Romantic Novel: Pla Ra SongKrueng
and Ra Chi Nee Mor Lam

ทศวรรษ พิชัยอัคราพัชร *

นักศึกษาปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

Tosawat Pichaiakarapach
Master's Degree student, Faculty of Arts,
Silpakorn University

สิริชญา คอกรี้ต

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

Sirichaya Corngreat
Faculty of Arts, Silpakorn University

***Corresponding Author E-mail:** m.saowarose@gmail.com

Received: December 22, 2022

Revised: April 27, 2023

Accepted: June 30, 2023

Available: June 30, 2023

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง ตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายแนวพาฝัน พ.ศ.2536-2563
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทยเพื่อการพัฒนาอาชีพ มหาวิทยาลัยศิลปากร

A b s t r a c t

This study aims to investigate and analyze the I-san female protagonists in the romantic novels called Pla Ra SongKrueng (1993) and Ra Chi Nee Mor Lam (2005). The author aims to investigate the I-san female protagonists' presentation in the context of localism by analyzing the connections of the plots and the social context during the period of time.

The results showed that the romantic novels have created the strong I-san female protagonists who struggled with the cultural negotiation through the I-San identity markers. Those female protagonists are normally able to cook pickled fish and sing Mor Lam, the traditional performing arts of Northeastern Thailand, to demonstrate the I-san identity in order to acquire the cultural acceptance in the urban society which is dominated by globalization.

This is consistent with the context of Thai society in the 1987s to 1990s, when I-san laborers migrated to the city.

The crisis from the economic bubbles increased the popularity of localism on behalf of the foundation of capitalism. This led to the creation of I-San female protagonists who adapted the uniqueness of culture to promote I-san identity, with the belief that they will be able to negotiate with globalization until being accepted to be a part of the urban society.

Keywords:

I-san female protagonists, Romantic novel, Social negotiation, I-san identity, Globalization, localism

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายแนวพาฝันจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่เรื่อง ปลาข้าวทรงเครื่อง (ตีพิมพ์ พ.ศ.2536) และราชินีหมอลำ(ตีพิมพ์ พ.ศ.2548) โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาการนำเสนอตัวละครเอกหญิงอีสานตามแนวคิดทองถิ่นนิยม ผ่านวิธีการวิเคราะห์ด้วยบทเชื่อมโยงกับบริบทสังคมในช่วงนั้น ผลการศึกษาพบว่านวนิยายแนวพาฝันได้สร้างตัวละครเอกหญิงอีสานที่ต้องต่อสู้ต่อรองทางวัฒนธรรมผ่านเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์อีสาน (identity marker) โดยสร้างให้ตัวละครเอกหญิงมีความสามารถด้านการปรุงอาหาร(ปลาร้า) และการร้องหมอลำเพื่อเปิดเผยตัวตน

ความเป็นอีสาน ช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองหลวงซึ่งปะทะสัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในช่วงทศวรรษที่ 2530-2540 ที่แรงงานอีสานอพยพเข้าสู่เมืองความล่มสลายทางเศรษฐกิจยุคทองส่งผลให้ความสนใจในท้องถิ่นยิ่งทวีขึ้นในฐานะที่พึ่งจากระบบทุนนิยม ส่งผลต่อการสร้างตัวละครเอกหญิงอีสานที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาปรับประยุกต์เพื่อยกระดับความเป็นอีสาน เพื่อต่อรองบริบทสังคมโลกาภิวัตน์จนเป็นที่ “ยอมรับ” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมืองได้

คำสำคัญ:

ตัวละครเอกหญิงอีสาน นวนิยายแนวพาฝัน
การต่อรองทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์อีสาน
โลกาภิวัตน์ ทองถิ่นนิยม

บทนำ

การเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2504 ตามแนวคิดโลกตะวันตกที่เน้นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคในประเทศ ส่งเสริมการลงทุนภาคอุตสาหกรรมของเอกชนได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย โดยเฉพาะการอพยพของผู้คนไหลป่าเข้าสู่เมืองเพื่อตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภายใต้ระบบทุนนิยม

โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทำให้ประชากรโลกถูกหลอมรวมเกิดวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและความก้าวหน้าด้านการสื่อสารทำให้ “โลกไร้พรมแดน” และระบบแบบทุนนิยม ทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นเมืองที่ก้าวกระโดด กระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้าครอบงำสังคมแบบเดิมกลายเป็นค่านิยมส่งผลให้ความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรมของสังคมโลกเปลี่ยนไปและส่งผลกระทบต่องานสังคมไทย โดยเฉพาะคนภาคอีสาน ซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนมากอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในเมืองหลวงเพราะกระแสทุนนิยมและเพื่อสร้างชีวิตที่ดีกว่าเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของชาร์ล เอฟ คายส์ (2556: 88, รัตนา โตสกุล แปล) ได้แสดงภาพท้องถิ่นอีสานตั้งแต่ช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลกระทบต่องานสังคมไทย พบว่า ภาคอีสานมีข้อเสียเปรียบด้านลักษณะภูมิศาสตร์ ทรัพยากรและขาดการเหลียวแลจากภาครัฐเมื่อเทียบกับภาคกลาง เมื่อโลกาภิวัตน์เริ่มขยายตัว โรงงานอุตสาหกรรมมีมากขึ้น จึงทำให้คนอีสานจำนวนมากอพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อมาใช้แรงงานแลกกับค่าตอบแทนน้อยและด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างจากคนภาคกลางส่งผลให้คนภาคอีสานจึงมักถูกมองเป็นอีกชนชั้นหนึ่งของสังคมกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกร่วมของชาวอีสานต้องการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อต่อสู้ เรียกร้องและแสดงพลังท้องถิ่น มองหาพื้นที่ตัวตนของคนอีสานและพยายามแสดงตัวตนของความเป็นท้องถิ่นในบริบทที่ด้านกระแสโลกาภิวัตน์

เมื่อผู้คนจากอีสานต้องมาทำงานในเมืองหลวงทำให้พวกเขาต้องพยายามสร้างตัวตนเพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการดำรงอยู่ในสังคมกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การแสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่นชัดเจนและเข้มแข็งมากขึ้น ความเป็นท้องถิ่นถูกนำเสนอมาเพื่อตอบโต้ ตอรองในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองและรากเหง้าของสังคม ดังที่ พัฒนา กิตติอาษา กล่าวไว้ว่า “ท้องถิ่นนิยม” เป็นการแสดงออกทางสังคมปกป้องและตอรองอัตลักษณ์สิทธิและเสียงพูดของ “พวกเรา” “ของเรา” กับ “พวกเขา” และ “ของเขา” ดังนั้น ท้องถิ่นนิยมเป็นเรื่องของการลุกขึ้นมาทวงถาม ตอรอง เรียกร้อง และยืนหยัดในสถานการณ์ต่างๆ เป็นการดิ้นรนเพื่อไม่ให้ถูกกระทำ ถูกนิยาม หรือถูกผลักไสให้ตกอยู่ภายใต้ภาวะชายขอบ (พัฒนา กิตติอาษา, 2546, น. 33) การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงถูกแพร่กระจายในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งนวนิยาย ถือได้ว่าเป็นงานวรรณกรรมสร้างสรรค์สัมพันธ์กับสังคม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์และมุมมองมาประกอบเป็นเรื่องราว นวนิยายจึงนับว่าเป็นวรรณกรรมแสดงความคิด ปรัชญา ความจริงในสังคมที่มีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์และสามารถสะท้อนภาพสังคมยุคสมัยนั้นๆ ได้ (เจตนา นาควัชระ, 2521, น. 13-17)

จากปรากฏการณ์การเคลื่อนตัวของคนอีสาน จึงไม่ใช่เพียงแค่การเข้ามาของแรงงาน แต่กลับนำอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งอาหารการกิน ภาษา ดนตรี มาเป็นตัวบ่งชี้ทางอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน เพื่อสร้างตัวตนและแสดงพลังของท้องถิ่น ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ถูกนำเสนอผ่านพื้นที่ต่างๆ ทั้งเรื่องเล่า ละคร ภาพยนตร์ บทเพลง เป็นต้น

ในกรณีของวรรณกรรม ผู้วิจัยสังเกตว่า นวนิยายแนวพาฝัน แม้จะมีเนื้อหานำเสนอความรัก แต่จากกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อการเลื่อนไหลในมิติต่างๆ ทางสังคม มีอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครเอกในนวนิยายแนวพาฝันด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2535 ได้มีนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มุ่งกระจายรายได้และ

การพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นเริ่มเป็นที่สนใจและถูกกล่าวถึงมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อได้ศึกษาตัวบทนวนิยายบางเรื่องแล้วนั้นพบว่าแม้แต่ในนวนิยายแนวพาฝันที่มีเนื้อหามุ่งนำเสนอเรื่องรักหวานซึ่งตรึงใจ การฝ่าฟันอุปสรรคจากความต่างของฐานะและความสุขสมหวังในตอนท้าย (นพพร ประชากุล, 2552, น. 301-302) นวนิยายแนวพาฝันเกิดการสร้างตัวละครเอก โดยเลือกนำเสนอตัวละครเอกเป็นผู้หญิงชนบทอีสานเพื่อเป็นตัวแทนผู้หญิงจากท้องถิ่นมีลักษณะบทบาท อุดมลักษณะความเป็นท้องถิ่นอีสาน การใช้ภาษาถิ่น รวมทั้งนำเสนอภาพท้องถิ่นอีสานเชื่อมโยงปรากฏการณ์และเหตุการณ์ทางสังคมผ่านตัวละครเอกหญิงอีสานและถูกสร้างเป็นคู่ตรงข้ามกับตัวละครเอกชายที่เป็นตัวแทนสังคมเมืองหลวง ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ

ผู้วิจัยพบว่านวนิยายแนวพาฝันมุ่งนำเสนอตัวละครอีสานให้มีบทบาทมากขึ้น มิได้เป็นเพียงแค่ตัวประกอบในเรื่องราวแต่กลับหยิบยกผู้หญิงที่มีถิ่นกำเนิดหรือเติบโตในภาคอีสานและมีอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นตัวละครเอกในนวนิยายแนวพาฝัน ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เนื่องจากเป็นช่วงที่กระแสท้องถิ่นนิยมมีบทบาทและได้รับความสนใจอย่างมาก ทั้งจากการอพยพเข้ามาของคนอีสานสู่เมืองหลวง การเปลี่ยน “สนามรบเป็นสนามการค้า” ในยุคชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531-2534) สู่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 รวมไปถึงหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 จะเห็นว่า ท้องถิ่นได้ปรากฏอยู่ในทุกช่วงเวลา รวมถึงในนวนิยายเกิดการปรากฏขึ้นของนางเอกเป็น “คนอีสาน” แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอภาพผู้หญิงอีสานได้รับการพัฒนาจากการเป็นแค่ตัวละครประกอบมาเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องถูกสร้างสรรคขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดตัวตน สังคมและวัฒนธรรมผ่านนวนิยายแนวพาฝันอาจะมีนัยของสนามการต่อรองช่วงชิงให้แก่ตัวละครเอกหญิงอีสาน รวมทั้งสร้างความหมายทางสังคมและเสนอแนวคิดท้องถิ่นนิยมเพื่อตอบโต้แนวคิดกระแสหลัก

จากโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ

จากการศึกษาวรรณกรรม พบว่า นวนิยายแนวพาฝันของนักเขียน
ไทยในช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ปรากฏตัวละครเอกหญิงอีสานแสดง
อัตลักษณ์อีสานอย่างเด่นชัด ได้แก่ เรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง (พ.ศ. 2536)
และราชินีหมอลำ (พ.ศ. 2548) ผู้วิจัยจึงสนใจว่า นวนิยายนำเสนอภาพ
ตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายอย่างไร เกิดการต่อรองทางวัฒนธรรม
อีสานในสังคมเมืองหลวง และปรากฏแนวคิดการนำเสนอท้องถิ่นนิยมใน
กระแสโลกาภิวัตน์อย่างไร ดังนั้น การปรากฏตัวของตัวละครเอกหญิงอีสาน
ในนวนิยายแนวพาฝัน จึงเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่จะนำเสนอ
ความเป็นอีสานในงานวรรณกรรมเพื่อแสดงถึงการต่อสู้ต่อรองทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่นกับวัฒนธรรมในเมืองหลวง และเพื่อสร้างการยอมรับในความเป็น
ท้องถิ่นอีสานจากการได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอความเป็นอีสานของตัวละครเอกหญิง
อีสานในนวนิยายแนวพาฝัน เรื่อง ปลาร้าทรงเครื่องและราชินีหมอลำกับ
บริบททางสังคม

สมมติฐาน

ตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายแนวพาฝัน เรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง
และราชินีหมอลำ ใช้เครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ ได้แก่ ปลาร้าและหมอลำมานำ
เสนอความเป็นอีสานเพื่อช่วงชิงพื้นที่ของวัฒนธรรมกระแสหลักและแสดง
คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกนวนิยายแนวพาฝันที่มีตัวละครเอกเป็นผู้หญิงอีสานและปรากฏการใช้อัตลักษณ์อีสานผ่านสถานที่ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(อีสาน) ของประเทศไทย ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกและเป็นรูปเล่มจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ปลายรางเครื่อง ของกรุญ จัตร (พ.ศ. 2536) และเรื่อง ราชนิหมอลำของบุตรรัตน์ บุตรพรม (พ.ศ. 2548) โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดท้องถิ่นนิยมของพัฒนา กิตติอาษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตัวละครเอกหญิงอีสาน หมายถึง ตัวละครเพศหญิงที่มีถิ่นกำเนิดหรือเติบโตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ภาคอีสาน)ของประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องหรือเป็นตัวละครที่เป็นศูนย์กลางของเรื่องในนวนิยาย

นวนิยายแนวพาฝัน หมายถึง เรื่องเล่าที่กล่าวถึงบุคคล 2 คน ได้แก่ ตัวละครเอกชายและหญิงที่นำเสนอผ่านเนื้อหาความรักระหว่างชายหญิง การฝ่าฟันอุปสรรค และสุดท้ายลงเอยด้วยความสมหวังในความรัก มีความสุขต่อกัน

ท้องถิ่นนิยม หมายถึง กระแสที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมเพื่อตอบโต้ว่าทกรรมกระแสโลกาภิวัตน์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่อง ตัวละครเอกหญิงอีสานกับการต่อรองทางวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏในนวนิยายแนวพาฝัน จากนวนิยายเรื่อง ปลายรางเครื่อง ของ กรุญ จัตร และ ราชนิหมอลำ ของ

บุตรรัตน์ บุตรพรม พบว่า นวนิยายทั้งสองเรื่องมีการสร้างอัตลักษณ์ผ่านรูปแบบวัฒนธรรมย่อยต่างๆ โดยทำให้เห็นการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาต่อสู้ ต่อรองทางวัฒนธรรมในนวนิยายแนวพาฝันผ่านตัวละครเอกหญิงในประเด็นต่อไปนี้

1. การเปิดเผยตัวตนของตัวละครเอกหญิงอีสาน

นับตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คนอีสานจำนวนมากจึงอพยพเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อเป็นแรงงานในระบบแบบทุนนิยม นวนิยายเรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง(พ.ศ.2536) และราชินีหมอลำ (พ.ศ.2548) ได้สร้างภาพการเข้ามาในเมืองหลวงของตัวละครเอกหญิงอีสาน โดยให้ตัวละครเอกหญิงจากเรื่องปลาร้าทรงเครื่องต้องเข้ามาเพื่อศึกษาต่อและปลอมตัวไปอาศัยอยู่ในบ้านตัวละครเอกชาย การปลอมตัวของตัวละครเอกหญิงจึงเป็นนัยที่คนอีสานยังไม่สามารถแสดงตัวตนที่แท้จริงออกมาได้ในสังคมเมือง หากแต่ผู้แต่งจึงได้ใช้การปรุงอาหารอีสานเป็นสิ่งที่นำมาเปิดเผยตัวของตัวละครเอกหญิง ในขณะที่เรื่องราชินีหมอลำ ก็ได้สร้างให้ตัวละครเอกหญิงต้องเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อตามหาแม่แท้ๆ ที่หนีความลำบากมาหาอนาคตใหม่ในเมืองหลวง การสร้างให้ตัวละครเอกหญิงอีสานทั้งสองต้องเข้ามาเผชิญโชคชะตาในกรุงเทพฯ นี้เองคือสิ่งแสดงให้เห็นถึงการที่คนท้องถิ่นต้องมาอาศัยท่ามกลางกระแสสังคมที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน นวนิยายทั้งสองเรื่องมีความเหมือนกันคือ การสร้างให้ตัวละครเอกหญิง มีอัตลักษณ์อีสาน โดย กรุ ณ ันตร ผู้แต่งเรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง ได้สร้าง“อัสดา” ตัวละครเอกหญิงจากจังหวัดอุบลราชธานี ชื่นชอบและมีความสามารถในการปรุงอาหารอีสาน ประเภทปลาร้าเป็นอย่างดี และบุตรรัตน์ บุตรพรม ผู้แต่งเรื่องราชินีหมอลำ ได้สร้าง “ค่านาง” ตัวละครเอกหญิงจากจังหวัดขอนแก่น ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในด้านหมอลำของภาคอีสาน โดยเธอมีความสามารถด้านการ

ร้องหมอลำ ตัวละครเอกหญิงทั้งสองนี้จึงไม่ใช่แค่คนอีสานเข้ามาเพื่อทำงานในเมืองหลวงแต่เธอกลับนำอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน ทั้งอาหาร และดนตรีมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมประกอบสร้างอัตลักษณ์โดยปรากฏในตัวละครเอกหญิงอีสานผ่าน สายตาของผู้แต่งที่แม้จะไม่ใช่คนอีสาน แต่กลับหยิบยกวัฒนธรรมอีสานและเสนอมุมมองสังคม ในฐานะเป็นคนนอกที่มองความเป็นอีสานผ่านตัวละครเอกหญิงอีสานเพื่อสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมที่มีทัศนคติต่อความเป็นท้องถิ่นอีสาน

การเปิดเผยตัวตนของตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายแนวพาฝันทั้งสองเรื่องนี้ จึงแสดงออกถึงความเป็นอีสานโดยภาคภูมิใจและไม่อายใคร ดังที่ในตัวบทของนวนิยายปลาร้าทรงเครื่องได้สร้างให้ตัวละครเอกหญิงอีสานกล้าแสดงออกและยืนหยัดถึงความชอบในการบริโภคอาหารอีสาน โดยเฉพาะปลาร้า แม้วัฒนธรรมการบริโภคของคนในประเทศจะปรากฏการบริโภคสัญลักษณ์สร้างความหมายการบริโภคมากกว่าการดำรงอยู่ ทำให้นวนิยายเรื่องนี้ได้สร้างคู่เทียบระหว่างความเป็นอาหารอีสานและอาหารคนเมืองที่ได้รับอิทธิพลการบริโภคอาหารตะวันตก สังเกตได้จากตัวบทแม่ของอวิศดาได้พาเธอไปรับประทานอาหารที่โรงแรม แต่ตัวละครเอกหญิงกลับแสดงตัวตนและยืนยันจะบริโภคอาหารอีสาน

“อาหารอร่อย ๆ ทั้งนั้นเลย คุ้นอยู่กับพ่อหรือแม่เลี้ยงคงไม่มีโอกาสได้กินหรอก คนระคับนั้น หยั่งคึกก็คำบักขุง ใส่ปลาเคบปลาร้า บั่นข้าวเหนียวกินให้อิ่มไปมือนึงๆ “หยุดชอบอาหารที่ใส่ปลาเคบปลาร้าคะ ” “ฮิ! เก๋มันจะคายไป แม้ว่าแค่ได้กลิ่นก็ชวนอยากจะทำแล้วละ คุ้นจ๋า ” “มันเหมือนคนที่เราทำ แต่เวลาทำเสร็จแล้วมานั่งกันสักระยะก็ คุ้นแล้วไม่รู้สึกเลี่ยน ๆ เหมือนที่คุณสั่งมา”

(ปลาร้าทรงเครื่อง, 2536, น.14-15)

จากตัวบทนี้ แม่ของเธอได้สั่งเด็ก ชุปหัวหอม เปาะเปี๊ยะทอด
เปิดยาง และลั่นจีกระป๋องแช่เย็น อาหารเหล่านี้จัดเป็นการบริโภคสัญลักษณ์
ที่แสดงถึงความสมัยใหม่ ได้รับการยกระดับที่จัดไว้ในภัตตาคาร จึงแสดงนัย
อาหารของคนรวย แต่ตัวละครเอกหญิง ซึ่งเติบโตในภาคอีสานกลับบอกว่า
ชอบกินอาหารที่ใส่ปลาแดกปลาร้า ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ด้านอาหารของคนอีสาน
สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกินของคนอีสานที่แฝงอยู่ในบุคลิกและการ
ยืนยันของตัวละครเอกหญิง รสนิยมและวัฒนธรรมการบริโภคนี้ สะท้อนตัว
ตนและจิตวิญญาณของคนท้องถิ่นอีสานที่ปรากฏในตัวละครเอกหญิงอีสาน
การขอรับประทานปลาร้าจึงกลายเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครเอกหญิงสามารถ
ปรุงปลาร้าได้อย่างดีและกลายเป็นอัตลักษณ์ที่เธอกล้าเปิดเผยตัวตนเพื่อนำ
เสนออัตลักษณ์การบริโภคอาหารอีสานในสังคมเมือง

นอกจากนวนิยาย เรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง ได้นำเสนอให้ตัว
ละครเอกหญิงได้เปิดเผยตัวตนผ่านการรับประทานอาหาร การประกอบอาหาร
ปลาร้าทรงเครื่องและกลายเป็นสัญลักษณ์ถ่ายทอดผ่านตัวละครแล้วนั้น ใน
นวนิยายเรื่อง ราชินีหมอลำ ก็ได้สร้าง “ค่านาง” หญิงสาวต้องมาตามหา
แม่ที่กรุงเทพมหานครโดยเธอมีความสามารถด้านการร้องหมอลำ
ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อีสานที่สืบทอดจากสายเลือดของแม่มาเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน
หาเงินดูแลพ่อตาบอดและน้องสาวของเธอ

การสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปิดเผยตัวตนของ
ตัวละครเอกหญิงผ่านความสามารถด้านการแสดงหมอลำอันเป็นพรสวรรค์
ของเธอ เป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การนำเสนอของนวนิยายเรื่องนี้
คือการสร้างตัวละครหญิงที่เป็นแม่และลูกมีความสามารถการร้องหมอลำ
เหมือนกัน และสุดท้ายทั้งสองต้องมาแย่งชิงเป็นราชินีหมอลำบนเวทีที่ยิ่งใหญ่
และมีเกียรติ หากแต่การเข้ามาในเมืองหลวงทำให้เธอต้องนำอัตลักษณ์ด้าน
การร้องหมอลำและใช้ทุนทางวัฒนธรรมทำมาหากินเลี้ยงชีพ เปรียบเสมือน
การเปิดเผยตัวตนของเธอก็คือเป็นคนอีสานในท่ามกลางบริบทสังคมเมือง

ท่ามกลางการจราจรที่ลางลบความสับสนของผู้คนในเมืองหลวง เสียงขับลำนำของ
คำนางสอดประสานกับเสียงแคนอันไพเราะดังมาจากมณฑลชนวนให้ผู้คนแถวนั้นรับฟังด้วย
ความเคลิบเคลิ้ม ผู้สัญจรไปมาต่างพากันหยุดดูภาพเบื้องหน้า สามพ่อลูกแสดงหมอลำกัน
อยู่ข้างถนน พ่อเป่าแคน ลูกสาวคนโตหน้าตาหมอคอดทั้งร้องทั้งรำด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส
เปล่งออกมาจากใจจริง ลูกสาวคนเล็กยิ้มรับพวงแก้ม เปล่งปลั่งหน้าตาน่าเอ็นดูเรียกรอยยิ้ม
จากผู้คนที่มาหยุด ยืนมอง นึกถือหมวกเดินออกไปรับเงินจากคนเหล่านั้น

(ราชินีหมอลำ, 2548, น. 150)

จากตัวบทข้างต้นนี้ จะเห็นภาพความหลากหลายของผู้คนรุ่นวายและสืบสน
สอดรับกับวิถีสังคมเมืองที่คนอีสานได้อพยพเข้ามาเป็นแรงงาน บนความ
จลาจลนั้นกลับปรากฏตัวละครเอกหญิงได้ใช้อัตลักษณ์ความเป็นอีสาน นั้น
ก็คือ หมอลำ ในการขับร้องไปพร้อมกับเสียงแคนที่พ่อเธอเป่า แสดงให้เห็น
ถึง การใช้ความสามารถของตนแสดงออกมาอย่างมั่นใจและมีความสุข ผ่าน
สีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และความจริงใจ เธอได้ถ่ายทอดความสามารถการ
ร้องหมอลำนี้ออกมาอย่างไม้อายใคร หากแต่พื้นที่ที่เธอใช้ นั่นคือ ข้างถนน
ซึ่งเป็นสถานที่ของคนชนชั้นแรงงานที่ต้องเร่งรีบและเป็นเพียงทางผ่านเพื่อไป
ทำมาหากิน การหยิบยกอัตลักษณ์ความเป็นอีสานจึงเป็นการพยายามช่วง
ชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคมเมือง ปรากฏว่า มีกลุ่มคนที่มีความรู้สึกร่วม
กันเกิดความเคลิบเคลิ้ม เกิดรอยยิ้ม อาจจะเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน
จากการถูกเบียดขับเป็นพลเมืองอีกชั้นของชีวิตในสังคมเมืองหลวงและพวก
เขาเหล่านั้นยอมให้เงินกับเธอ แสดงให้เห็นว่า ตัวละครเอกหญิงอีสานได้
ใช้หมอลำเปิดเผยตัวตนจากความสามารถที่ตนเองมี ต่อสู้ทางอัตลักษณ์
วัฒนธรรมของคนอีสานถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมอื่นของสังคมเมืองหลวง
แต่กลับมีคนที่มีความรู้สึกร่วม ชื่นชอบและมีรอยยิ้มจากสิ่งที่พวกเธอทำ

นอกเหนือจากการนำอัตลักษณ์ทั้งอาหารและหมอลำ มาใช้ประกอบ
สร้างตัวละครเอกหญิงอีสานแล้ว ในนวนิยาย 2 เรื่องนี้ ยังได้นำเสนออัต

ลักษณะภาษาถิ่นอีสาน โดยสร้างให้ตัวละครเอกหญิงจะใช้ภาษาถิ่นอีสาน
สนทนากับคนอีสานด้วยกัน เป็นการสร้างความรู้สึกร่วมและบ่งบอกถึง
“ความเป็นพวกเดียวกัน” โดยนวนิยายทั้งสองเรื่องได้สร้างให้ตัวละครเอก
หญิงอีสานสนทนาภาษาถิ่นอีสาน ทั้งกับกลุ่มคนอีสานหรือแม้แต่กับคนนอก
ภูมิภาคก็ตาม นอกจากจะเป็นการเปิดเผยตัวตนว่าเป็นคนอีสาน ยังเป็นการ
ตอบโต้จากการถูกกีดกันในสังคมเมือง ดังที่ปรากฏจากนวนิยายเรื่อง ปลาร้า
ทรงเครื่อง ได้สร้างจากและบทสนทนาระหว่างตัวละครเอกหญิงสื่อสารภาษา
ถิ่นอีสานกับเพื่อนและตัวละครเอกชาย ซึ่งเป็นคนนอกภูมิภาค นอกจากนี้
ในเรื่อง ราชินีหมอลำ ได้สร้างให้เห็นภาพตัวละครเอกหญิงอีสานที่ได้เป็น
นักร้องดังระดับประเทศใช้ภาษาถิ่นอีสานพูดสนทนากับแฟนเพลง ทั้งบนเวที
คอนเสิร์ตหรือการสัมภาษณ์ออกสื่อรายการต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการเปิดเผย
ตัวตนถึงอัตลักษณ์ความเป็นอีสานอย่างภูมิใจในพื้นที่ที่มีได้จำกัดแค่กลุ่มคน
อีสานด้วยกัน แต่เป็นการใช้ภาษาถิ่นถ่ายทอดไปในพื้นที่สาธารณะ

การเปิดเผยตัวตนของตัวละครเอกหญิงอีสานถูกสร้างผ่านอัตลักษณ์
อีสานในท่ามกลางพื้นที่ความเป็นเมืองที่รับกระแสวัฒนธรรมสากลกลายเป็น
วัฒนธรรมหลักและเบียดขับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นอื่น ทำให้ตัวละครเอก
หญิงต้องยืนหยัดตัวตนเพื่อต้านค่านิยมสังคมเมืองหลวงเพื่อให้มีตัวตนใน
สังคม หากแต่นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ยังมีจุดเด่นพิเศษ เพื่อดำเนินเรื่องไป
ตามแบบฉบับพาฝัน มุ่งเน้นความรัก ความสุขสมหวัง ผู้แต่งจึงได้สร้างให้
ตัวละครเอกหญิงเป็นตัวแทนของคนท้องถิ่นและเป็นผู้ตรงข้ามตัวละครเอก
ชาย ซึ่งเป็นตัวแทนของความเป็นเมือง โดยพบว่า ตัวละครเอกชายจากเรื่อง
ปลาร้าทรงเครื่อง มีความคิดแบบตะวันตกและมีอคติต่อปลาร้าเป็นอย่างมาก
แต่ตัวละครเอกหญิงกลับปรุงปลาร้าให้เขารับประทานหรือแม้แต่ตัวละคร
เอกชายจากเรื่อง ราชินีหมอลำ ถูกสร้างให้เป็นลูกเจ้าของธุรกิจค่ายเพลง
เขาไม่ชอบการฟังเพลงลูกทุ่งหมอลำ แต่กลับต้องมาทำหน้าที่ดูแลตัวละคร
เอกหญิงของเรื่อง ซึ่งเป็นศิลปินหมอลำในค่ายเพลง การดำเนินเรื่องใน

นวนิยาย จึงได้แสดงภาพตัวละครเอกหญิงอีสานพยายามแสดงตัวตนและ
พิสูจน์ตัวเองโดยใช้อัตลักษณ์อีสานในการเปิดเผยตัวตน ต่อรอง ตอบโต้ทาง
วัฒนธรรมที่เป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ จากวัฒนธรรมที่ด้อยค่าของสังคม
เมืองกลายเป็นความปรารถนาของคนเมือง โดยนวนิยายได้สร้างตัวละครเอก
หญิงใช้วัฒนธรรมที่แตกต่างมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมกลายเป็นความโดดเด่น
ที่สร้างตัวตนในพื้นที่สังคมเมือง

2.การปะทะของความเป็นท้องถิ่นอีสานกับวัฒนธรรมเมืองหลวง
ผ่านตัวละครเอกหญิงอีสาน

กระแสโลกาภิวัตน์ได้มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมในสังคมเมืองหลวง
การปรากฏของตัวละครเอกหญิงอีสานในพื้นที่สังคมเมืองผ่านนวนิยายแนว
พาฝัน ได้นำอัตลักษณ์อีสานมาดำรงท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมที่แตก
ต่างเพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดการปะทะอย่างสร้างสรรค์ของ
วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมเมืองหลวง ผ่านอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน
ที่ปรากฏในนวนิยายทั้งปลาร้าและหมอลำ ล้วนเป็น 1 ใน 5 จิตวิญญาณ
ความเป็นอีสาน ได้แก่ ข้าวเหนียว ลาบ ส้มตำ หมอลำ และปลาร้า ถูก
นำมาสร้างให้เป็นตัวแทนของตัวละครเอกหญิงอีสาน จากการศึกษานวนิยาย
ทั้ง 2 เรื่อง ปรากฏการต่อสู้ ต่อรองทางอัตลักษณ์ดังกล่าว เห็นได้จาก ตัว
ละครเอกหญิงอีสานถูกสร้างให้เป็นคู่ตรงข้ามกับตัวละครเอกชาย และการใช้
อาหารอีสานเป็นคู่ตรงข้ามกับอาหารตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลในวัฒนธรรม
การบริโภคของสังคมเมือง

“คุณวิน...คุณทำอะไรกับคุณเอ เรื่องยายรุ่นหรือปล่า ” “ผมไม่ต้องพูดหรอก เขารู้เรื่อง
ทั้งหมดแล้วบอกว่ายายแก่ให้ฟัง ความลับมันไม่มีในโลกหรอก” “หมายความว่า คุณเอ
รังเกียจหนูรุ่น...” เขาบอกว่าเขาไม่คิดว่าสาวกบลาแตกปลาร้าสักเท่าไครอก เขาคงคุ้นเคย
กับพวกชนมนมเนย หมูแฮม” นายวินพูดด้วยน้ำเสียงเป็นปกติ ไม่ได้สนใจสีหน้าพิศหวังของ
ผู้เป็นภรรยา

(ปลาร้าทรงเครื่อง, 2536: 104 - 105)

การปะทะของอาหารอีสานกับอาหารในสังคมเมืองหลวงได้สร้างภาพคู่เปรียบต่ออาหารอีสาน ‘ปลาร้า’ กับ ‘ขนมมมเนย หมูแฮม’ โดยแสดงผ่านทัศนคติตัวละครเอกชายที่ถูกจรรดกับอาหารตะวันตกมากกว่า สะท้อนถึงวัฒนธรรมการบริโภคแบบคนเมืองมีความคุ้นเคยกับอาหารตะวันตกมากกว่า ดังนั้น ปลาร้าจึงถูกมองเป็นอาหารที่มีคุณค่าน้อยกว่าอาหารเหล่านั้นทั้งๆ ที่หากศึกษาแล้ว ปลาร้าก็ให้คุณค่าทางโภชนาการเหมือนกัน ดังนั้น การที่อาหารอีสานถูกนำมาสร้างเป็นคู่เปรียบ นัยหนึ่งแสดงให้เห็นถึงการถูกลดคุณค่าว่าด้อยกว่า เนื่องจากตัวบทแสดงการปฏิเสธ แต่อีกนัยกลับสะท้อนการยกระดับอาหารอีสานเทียบเคียงอาหารตะวันตกในฐานะที่มีคุณค่าทางโภชนาการเหมือนกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นกลับเป็นสัญญาณแทนตัวละครเอกหญิงอีสาน ดังที่ปรากฏว่า ขนมมมเนย หมูแฮม หมายถึง ผู้หญิงเมืองนอก ซึ่งตรงข้ามกับ ปลาร้า ที่เป็นสัญญาณแทน ผู้หญิงอีสาน

เมื่อวิเคราะห์บริบททางสังคมแล้ว การไม่ยอมรับในวัฒนธรรมการบริโภคอาหารอีสานของ ตัวละครเอกชายในเรื่องนี้ อาจวิพากษ์ถึงสังคมเมือง ซึ่งมองกลุ่มคนอีสานที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานว่าเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง ทำให้มองวัฒนธรรมการบริโภคอาหารอีสานเป็นอาหารที่ด้อยกว่า และอาจด้วยกระบวนการทำปลาร้า วัตถุดิบหาได้จากห้วยหนองคลองบึง และวิธีขั้นตอนที่เรียบง่าย ทำให้ถูกมองว่าไม่ถูกสุขอนามัย การปรุงปลาร้าทรงเครื่องนี้ จึงเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่า อาหารอีสานคือภูมิปัญญาการบริโภคของคนอีสาน โดยตัวละครเอกหญิงอีสานพิถีพิถันผ่านการ “ทรงเครื่อง” คือ นำมาปรุงใส่สมุนไพร และกระบวนการให้ถูกสุขอนามัยมากยิ่งขึ้น แสดงถึงการต่อรองการบริโภคผ่านอาหารให้ตัวละครเอกชายรับประทาน ถือได้ว่า เป็นการปะทะกันของความเป็นท้องถิ่นที่แม้ตัวละครเอกชายจะไม่ชอบปลาร้า แต่ตัวละครเอกหญิงกลับปรุงปลาร้าให้รับประทาน นอกจากนี้ ในเรื่องราชินีหมอลำก็ได้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์ จะเห็นได้ว่าเป็นการนำศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน

มาตั้งเป็นชื่อเรียกว่า “ราชินีหมอลำ” หมายถึง หญิงที่ได้รับการยกย่องหรือยิ่งใหญ่ในด้านศิลปะการแสดงหมอลำอันเป็นศิลปะพื้นบ้านของภาคอีสาน การนำศิลปะการแสดงหมอลำมาสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวละครเอกหญิงในเรื่องนี้เป็นการต่อรองกับบริบทการถูกกดทับจากศิลปะการแสดงกระแสหลักทั้งของชนชั้นนำและจากวัฒนธรรมการแสดงในเมืองหลวงที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้ “หมอลำ” กลายเป็นการแสดง “ที่เป็นอื่น” (otherness) เนื่องจากหมอลำเป็นวัฒนธรรมอีสานที่ถูกจัดลำดับว่าด้อยกว่าวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกที่กลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในเมืองหลวง

จากเรื่องราวในนวนิยายราชินีหมอลำ ตัวละครเอกหญิงต้องใช้ความสามารถขบขัน หมอลำมาต่อสู้ ต้านจนเธอประสบความสำเร็จกลายเป็นหมอลำมีชื่อเสียงโด่งดัง และต้องมาแย่งชิงความเป็นหนึ่งในความเป็นหมอลำระหว่างตัวเธอกับแม่ผู้ให้กำเนิดเธอ แต่กว่าเส้นทางชีวิตของเธอจะไปถึงตอนจบแบบฉบับพาฝันนั้น เธอต้องฝ่าฟันกับค่านิยมที่สังคมเมืองมองว่า หมอลำวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานด้อยกว่า ทำให้เกิดการปะทะกันของวัฒนธรรมการแสดง ผู้วิจัยพบว่านวนิยายได้นำศิลปะพื้นบ้านอีสาน “หมอลำ” มาเป็นเครื่องต่อรองต่อสู้ทางอัตลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงอีสานดังตัวอย่าง

“เมื่อข้ามถึงหลังเวที คำนาง ก็เกิดความประหม่าขึ้นมาอย่างรุนแรง
เมื่อเห็นนักแสดงกิตติมศักดิ์กลุ่มใหญ่ยืนอยู่ บางคนอยู่ใน ชุดบัลเล่ต์ บางคนอยู่ใน ชุด
แฟนซี เลียนแบบนักแสดงฮอลลีวูดโก้หรู ทุกคนต่างมองมาที่เธอและคณะที่มาใน ชุด
พื้นเมืองอีสานเป็นตาเคียว...”

(ราชินีหมอลำ, 2548)

, น. 298)

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้วัฒนธรรมเมืองหลวงถูกรอบด้วย วัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดการแบ่งแยกวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังที่ปรากฏใน เหตุการณ์ การจัดงานกาลาดินเนอร์การกุศลเพื่อเด็กด้อยโอกาส ตัวละคร เอกหญิงต้องรีบทไปแสดงหมอลำภายในงาน เธอต้องรู้สึกถึงการแปลกแยก ทางวัฒนธรรม เมื่อไปเจอกับชุดการแสดงวัฒนธรรมเมืองหลวงถูกนำเสนอให้ เกิดความรู้สึกทันสมัย ใหญ่และได้กดทับให้วัฒนธรรมพื้นเมืองอย่างหมอลำ โดยเธอจะมาร่วมแสดงในงานเดียวกันถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมที่รองกว่า ผู้แต่งได้ใช้ความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างวัฒนธรรมอีสานกับวัฒนธรรมการ แสดงตะวันตกที่เข้ามาในเมืองหลวงและได้รับการยกย่องว่าเหนือกว่า วัฒนธรรมพื้นเมือง แสดงให้เห็นการปะทะกันของวัฒนธรรมบันเทิงใน พื้นที่เมือง โดยตัวละครเอกหญิงเองต้องสูญเสียตัวตนจนเกิดความประหม่า อย่างรุนแรง ซึ่งตัวละครเอกหญิงก็รับความรู้สึกต่ำต้อยจากแนวคิดวัฒนธรรม กระแสหลักไว้เองด้วย

การแสดงบัลเลต์ชุด ‘หงส์สลักบาป’ ของนักแสดงกิตติมศักดิ์ชายหญิงจบลงไป
เสียง ปรมิอั่งขึ้นอย่างกึกก้อง พิธีกรชายและหญิงเดินออกมา
“จบไปแล้วอย่างสวยงามนะกับการแสดงที่ ตื่นตาตื่นใจ หวามที่โชนไม่ได้มาก่อน
นอกจากที่งานกาลาดินเนอร์การกุศลเพื่อเด็กด้อยโอกาสในค่ำคืนนี้ ” พิธีกรชายพูดต่อ
“หลังจากที่ท่านได้รับชมการแสดงที่สวยงามวิจิตรอลังการหลากหลายรูปแบบไปแล้ว เรา
ขอبرกความรู้สึกของท่านผู้มีเกียรติด้วยการแสดงหมอลำ” แจกในงานพากันส่ง เสียง
อือฮา พิธีกรชายก็มึนสคริปต์เพื่อความแน่ใจพร้อมกับย้่าหน้าไมโครโฟนอีกครั้งใช่ ไม่ผิด
แน่ ๆ ครับ เรามีสองศิลปินมาอวดจริง ๆ ““สินคำโทยอปรือคะ”” พิธีกรหญิงถามหลวง
หัวเราะอย่างขบขัน “ผมก็สงสัยอยู่เหมือนกัน จันเราก็ไปชมพร้อม ๆ กันเลยครับ สินเสียง
ประกาศ หมอแคนก็คือนักกลุ่มนักคนตรีมายืนข้างเวที บรรดาแขกเหรื่อหันไปมองหน้าก็
อย่างงุนงง พวกหัวสูงบางคนก็ส่งเสียงโห่ ุณรจิตหน้าจื้อนหันไปถามลูกชาย...

(ราชินีหมอลำ, 2548, น. 301-302)

เมื่อวัฒนธรรมเมืองหลวงถูกยกขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมหลักในฐานะของศูนย์กลางของประเทศ การแสดงหมอลำจึงถูกทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ต่ำต้อยด้อยค่าและถูกกดทับ เห็นได้ว่า เมื่อพูดถึงการแสดงตะวันตกที่เข้ามาในเมืองหลวงจะถูกนำเสนอให้ดูสูงส่ง เช่น “นักแสดงกิตติมศักดิ์” “ตื่นตาตื่นใจ” “เสียงปรบมือก็ก้อง” “วิจิตรอลังการ” หากแต่พอกล่าวถึงการแสดงหมอลำกลับถูกกดและลดคุณค่าลงผ่านเสียงให้เสียงฮือฮาเสียงหัวเราะ อีกทั้งยังดูแคลน ด้วยการมองเป็นสินค้าโอท็อป ซึ่งเป็นสินค้าท้องถิ่นระดับตำบล สิ่งเหล่านี้สะท้อนความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมที่สังคมเมืองสร้างขึ้นมากำหนดและแบ่งแยกวัฒนธรรม โดยให้คุณค่ากับวัฒนธรรมตะวันตกว่าเหนือกว่าและกลายเป็นค่านิยมในเมืองหลวง

จะเห็นว่า การปะทะของความเป็นท้องถิ่นอีสานกับวัฒนธรรมเมืองหลวงผ่านตัวละครเอกหญิงอีสานที่ปรากฏในนวนิยายเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่ท้องถิ่นยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเมืองหลวง หากแต่ตัวละครเอกหญิงกลับต่อรอง ตอบโต้ทางอัตลักษณ์ โดยยืนหยัด “ตัวตนของตนเอง” และรู้ว่า “เราคือใคร” ไม่ยินยอมคล้อยตามค่านิยมกระแสหลัก ในตัวบทจึงปรากฏการปะทะทางวัฒนธรรม โดยตัวละครเอกหญิงอีสานกล้าเผชิญท้าทายวัฒนธรรมกระแสหลักผ่านการใช้อัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อต่อรองกับบริบทความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของสังคมเมืองที่มีต่อวัฒนธรรมอีสาน

การเปิดเผยตัวตนของตัวละครเอกหญิงอีสานผ่านอัตลักษณ์อาหารและดนตรีแสดงให้เห็นการต่อสู้ ต่อรองทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งได้ถูกเบียดขับความเป็นท้องถิ่นกลายเป็นความเป็นอื่น (otherness) ทำให้ตัวละครเอกหญิงอีสานต้องเผชิญกับการถูกกดทับจากปัจจัยที่คนภายนอกสร้างให้ไม่ว่าจะเป็นอาหารอีสาน “ปลาร้า” หรือการร้อง “หมอลำ” โดยนวนิยายแนวพาฝันได้แสดงให้เห็นการต่อสู้กับทัศนคติคนเมืองที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน โดยมองพื้นที่ท้องถิ่นอีสานด้อยกว่าทำให้ตัวละครเอกหญิง ซึ่งเป็นตัวแทนของคนท้องถิ่นจึงถูกมองด้อยกว่าไปด้วย แต่ตัวละครเอกหญิงอีสาน

ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นท้องถิ่นเพื่อพยายามสร้างตัวตนในพื้นที่สังคมเมือง ผู้แต่งได้แสดงถึงจุดเริ่มต้นเกิดการต่อต้านความเป็นท้องถิ่นจากตัวละครอื่นๆ จนคลี่คลายกลายเป็นจุดจบจบับพาฝันคือ การเป็นที่ยอมรับ” จากสังคมและสุขสมหวังกับตัวละครเอกชายในที่สุด

จากที่กล่าวในข้างต้น นวนิยายเรื่องปลาร้าทรงเครื่อง ได้สร้างให้ตัวละครเอกชายมีความคิดต่อต้านและมีอคติต่อปลาร้า โดยผู้แต่งได้สร้างการเทียบเคียงระหว่างอาหารในเมืองหลวงและอาหารอีสาน แต่เมื่อตัวละครเอกหญิงได้ปรุงปลาร้าทรงเครื่องให้เขารับประทานและเปลี่ยนชื่อเป็น น้ำพริกอีสาน ปรากฏว่า ตัวละครเอกชายสามารถรับประทานได้ ดังนั้น แท้จริงแล้วการไม่ชอบปลาร้า ล้วนเกิดจากอคติและในที่สุดตัวละครเอกชายกลับชื่นชอบและยอมรับในอาหารประเภทปลาร้า

“อาหารจืด ๆ ทั้งนั้นเลย” ชายหนุ่มทำเสียงบ่นอุบอิบ “น้ำจะมีอะไรเค็ม ๆ นิดหน่อย จะให้เจริญอาหาร” “ก็คุณเคยชอบอาหารรสจืด ๆ” “ใช่ ! แต่ทดลองน้ำพริกของอีสาน ที่เธอทำให้ทานอร่อยคีนะ ไม่เค็มมากทานกับผักคื่น ผักสด ข้าวร้อน ๆ เอาสเต็กมาแลกก็น่าจะไม่ยอมเลย”

(ปลาร้าทรงเครื่อง, 2536, น. 365)

การมีอคติต่อปลาร้าของตัวละครเอกชาย ซึ่งเคยบริโภคแต่อาหารตะวันตก พอได้ลิ้มลองรสชาติของน้ำพริกอีสานหรือปลาร้าทรงเครื่อง ทำให้เขาเกิดความชอบและยอมรับในรสชาติของอาหารประเภทนี้ ถึงขั้นยกเปรียบเทียบ “เอาสเต็กมาแลกก็น่าจะไม่ยอม” แสดงให้เห็นว่า ปลาร้า ได้ถูกการยอมรับจากการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความเป็นอาหารสังคมเมืองมากขึ้น

เอเธนส์ตามหญิงสาวผู้เป็นภรรยา ไปนั่งทานข้าวเกรียบปากหม้อญวน ใส่หมูพะข้อสับ ผสมกับต้นหอมหั่นหอย ๆ และมีน้ำจิ้มรสออกหวาน ๆ รวด “อร่อยไหมคะ?”

“ก็แปลกดี ผมไม่เคยทานอาหารประเภทนี้มาก่อน แต่ก็ไม่แปลกนะ ทานปลาร้าได้ ทานข้าวเกรียบปากหม้อญวนได้ไม่แปลกหรอก เขาทำเสียงสัพยอกล้อ ๆ ผู้เป็นภรรยา อร่อยก็ยิ้มเงิน ๆ เมื่อนึกถึงว่าตัวเอง หลอกให้ชายหนุ่มรับประทานปลาร้าให้เขามีคตินักหนา หากมาบัดนี้ดูเหมือนจะกลายเป็นอาหารจานโปรดของเอเธนส์ไปเสียแล้ว

(ปลาร้าทรงเครื่อง, 2536, น. 783)

จากตัวบทนี้ ตัวละครเอกหญิงได้ปล้ำลางอคติที่ตัวละครเอกชายมีต่อปลาร้าทำให้เขายอมรับประทานอาหารอีสานและกลายเป็นอาหารจานโปรด แสดงให้เห็นว่า โดยแท้จริงแล้ว ตัวละครเอกชายไม่ชอบปลาร้าล้วนถูกประกอบสร้างจากอคติ โดยมองอาหารอีสานว่าด้อยกว่าเพราะการถูกเบียดขับด้วยอาหารในเมืองหลวงตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่รับวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกเป็นกระแสหลัก นอกจากนี้ปรากฏอาหารชนิดอื่นๆ ได้แก่ ข้าวเกรียบปากหม้อญวน แสดงถึงการยอมรับความแตกต่างความเป็นพหุวัฒนธรรมการสร้างตัวละครเอกชายต่อต้านอาหารอีสานเป็นสัญญาณของการไม่ยอมรับ แต่เมื่อตัวละครเอกหญิงยื่นหยัดนำเสนอปลาร้าผ่านการปรับประยุกต์เป็น “ทรงเครื่อง” ทำให้ตัวละครเอกชายบริโภคได้ สุดท้ายสามารถเอาชนะใจตัวละครเอกชายได้และกลายเป็นอาหารที่คนภายนอกชื่นชอบได้

ผลพวงจากการต่อรองด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏในนวนิยายปลาร้าทรงเครื่อง นอกจากจะเป็นที่ยอมรับในวัฒนธรรมการบริโภคอาหารอีสานแล้วนั้น จากเรื่อง ยังได้สร้างให้ตัวละครเอกหญิงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ ถือว่า เป็นการ “ยกระดับ” ตัวเองให้กับตัวละครเอกหญิงอีสานเปรียบได้กับการ “ทรงเครื่อง” ของปลาร้าได้ปรุงแต่งให้น่ารับประทานจนสามารถเป็นที่ยอมรับได้การเป็นที่ยอมรับในตัวปลาร้าที่เป็นอาหารของคนอีสาน จึงเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นถึงการยอมรับตัวละครเอกหญิงเป็นตัวแทนของคนอีสานด้วยเช่นกัน การสร้างตัวละครเช่นนี้ ทำให้

เห็นว่า การยอมรับคนอีสานยังอยู่ในระดับเลือกนอกที่ตึงมือบังคับประกอบอื่น เช่น การศึกษา สถานภาพทางสังคม มิเช่นนั้นอาจจะไม่ได้รับการยอมรับ การที่ปลาร้าได้รับการทรงเครื่อง ก็คือ การปรับ ประยุกต์ความเป็นอีสาน ให้สามารถเข้ากับความต้องการของคนนอกภูมิภาคได้กลายเป็นความพิเศษ จึงได้รับการยอมรับ ไม่ใช่การยอมรับความเป็นอีสานทั่วไป แต่เป็นการ ยอมรับความเป็นอีสานที่ “ทรงเครื่อง” แล้ว นอกเหนือจากนี้เรื่องราชินี หมอลำก็ได้สร้างบรรยากาศการต่อต้านวัฒนธรรม การแสดงหมอลำใน ตอนต้น ก่อนที่ตัวละครเอกหญิงจะหยัดเยียนนำเสนออัตลักษณ์ของตนจนเป็น ที่ “ยอมรับ” ในบริบทสังคมที่มองการแสดงพื้นบ้านอีสานว่าเป็นวัฒนธรรม ของชนชั้นที่สองของสังคม

“...ไม่มีใครแย่งคำพูดของคุณธนา หากคัดคตีสวนตัวออกไป ทุกคนต่างก็เห็นตรงกัน ว่า คำนางทำหน้าที่นักร้อง ได้ดีทีเดียว เสียงร้องของเธอสะกิดคนฟังให้เฝ้ายัน แล้วกลับตึกคึกขึ้นเมื่อคนตรีเร่งจังหวะเร็วขึ้น เด็กสาวทั้งร้องทั้งเต้นอย่างสนุกสนาน หลายคนขยับตัวตามอย่างสนุกสนาน... รุ่งนี้กว่าตามองไปรอบ เห็นหลายๆ คนเริ่ม ปรมือ หลายคนออกใจไม่ไหวก็ออกไปเดินร่าหน้าเวที ยิ่งทำให้บรรยากาศดู เป็น กันเอง มากขึ้น แม้ฟังเพลงออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่พวกเขาก็ขยับตัวตามกัน อย่างคึกคัก”

(ราชินีหมอลำ, 2548, น. 303)

ผู้เขียนได้สร้างการต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์ผ่านตัวละครเอก หญิง “ค่านาง” แม้ในตอนแรกเธอเกิดความรู้สึกด้อยค่าและสูญเสียตัวตน จนมีอาการประหม่า แต่เธอก็พยายามถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมด้านการร้อง การแสดงเต็มที่อย่างสนุกสนานและถูกใจแก่แขกผู้ร่วมงาน จากเหตุการณ์นี้ มีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาตอบโต้กับอคติว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สามารถ แสดงในงานสังคมชนชั้นสูงได้ โดยแสดงให้เห็นว่าสังคมยังแบ่งชนชั้นทาง วัฒนธรรมและไม่มีพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะอำนาจการปกครอง

แบบรวมศูนย์ (centralization) ทำให้ความเป็นเมืองหลวงถูกยกเป็นวัฒนธรรมหลัก แต่นวนิยายเรื่องนี้กลับใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นมานำเสนอและตอบได้ทำให้เห็นว่า หมอลำอีสานก็ปรับประยุกต์และสร้างความพิเศษกลายเป็นความแปลกใหม่ สามารถสร้างความประทับใจและความรู้สึกร่วมกับการรับรู้ทางวัฒนธรรมได้ จะเห็นว่า ผู้คนที่ต่อต้านวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านอีสานที่โหรงเหรงเะเยาะ เมื่อได้รับชมการแสดงจนกลับปรบมือชื่นชมยินดีให้กับการแสดงชุดนี้ หากวิเคราะห์เรื่องราวการดำเนินเรื่องของค่านางตั้งแต่เริ่มจะเห็นถึงวิวัฒนาการของการใช้หมอลำในการแสดงตนของเธอค่อยๆ ขยับพื้นที่และสร้างพื้นที่ให้เธอมีตัวตนในสังคมขึ้นเรื่อยๆ จากการร้องเพื่อประท้วงชีวิตบริเวณริมทางถนน ได้มีตัวตนไปร่วมแสดงในงานต่างๆ และได้เป็นที่ยอมรับจากสังคมจนเธอมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นราชินีหมอลำ การเป็นนักร้องมีชื่อเสียงช่วย “ยกระดับ” ความเป็นอีสานได้รับการยอมรับเรื่องราวนี้หมอลำ นำเสนอให้เห็น จุดเริ่มต้นที่ตัวละครเอกขายลูกเจ้าของธุรกิจค่ายเพลง แต่กลับปฏิเสธการฟังลูกทุ่งหมอลำและปฏิเสธตัวละครเอกหญิงอีสาน หากแต่เมื่อได้รู้จักตัวตนของเธอแล้ว จึงเกิดการยอมรับและตกหลุมรักตัวละครเอกหญิงอีสาน เรื่องราวในตอนจบ จึงเป็นการแสดงให้เห็นตัวละครเอกขายตัดสินใจจะทิ้งการเดินทางเพื่อไปเรียนต่อเมืองนอกและมาสารภาพรักต่อตัวละครเอกหญิงอีสาน โดยมีฉากและบรรยากาศหน้าเวทีหมอลำที่ยิ่งใหญ่

การเป็นที่ยอมรับของตัวละครเอกหญิงอีสานนี้ ล้วนมาจากผลพวงของการยืนหยัดใน อัตลักษณ์ของความเป็นอีสาน ซึ่งตัวละครเอกหญิงพิสูจน์ตัวเองเพื่อแสดงตนในบริบทสังคมที่มีค่านิยมมองคนอีสานเป็นอีกชนชั้น แต่การยืนหยัดในอัตลักษณ์ของตัวละครเอกหญิงอีสานอาจไม่ได้รับการยอมรับในความเป็นอีสานทั่วไป เพราะตัวละครเอกหญิงต้องปรับประยุกต์อัตลักษณ์เพื่อให้กลายเป็นความพิเศษ ทั้งการปรับปลาร้าให้กลายเป็นการ “ทรงเครื่อง” การศึกษาที่ยกระดับตัวละครเอกหญิง หรือแม้แต่การมีชื่อเสียงจน

ได้ชื่อว่าเป็นราชินีหมอลำ ล้วนเป็นผลที่ทำให้เกิดการยอมรับในตัวละครเอกหญิงอีสาน การดำเนินเรื่องไปถึงจุดจบฉบับพาฝันสุขสมหวังในความรักของตัวละครเอกหญิงสามารถเอาชนะใจและเป็นผู้ได้รับเลือกจากตัวละครเอกชายให้เป็นคู่ชีวิตในที่สุดนั้น แสดงให้เห็นถึงการมีพื้นที่ของตัวละครหญิงอีสานที่เป็นผลพวงจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมและการยื่นหยัด ปรับแต่งและยกระดับความเป็นอีสานจนเป็นที่ยอมรับในการได้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมศูนย์กลาง

สรุปผลและอภิปรายผล

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงอีสานที่ปรากฏในนวนิยายแนวพาฝัน เรื่อง ปลาร้าทรงเครื่อง(พ.ศ.2536) และเรื่องราชินีหมอลำ (พ.ศ.2548) ทำให้เห็นว่า นวนิยายแนวพาฝัน ได้สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมผ่านตัวละครเอกหญิงอีสาน การเปิดเผยตัวตนของหญิงอีสานผ่านวัฒนธรรมความเป็นอีสาน โดยผู้แต่งได้นำ ปลาร้า และหมอลำ มาเป็นเครื่องบ่งชี้ทางอัตลักษณ์ โดยปลาร้าเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมการบริโภค ในขณะที่ หมอลำ คือ วัฒนธรรมความบันเทิง การสร้างให้ตัวละครเอกหญิงอีสานใช้ทุนทางวัฒนธรรมผ่านอัตลักษณ์ดังกล่าว เพื่อเป็นเครื่องมือช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการดำรงอยู่ในสังคมเมือง ตัวละครเอกหญิงอีสานต้องต่อสู้ต่อรองทางอัตลักษณ์ท้องถิ่นอีสานเพื่อตอบโต้การถูกกดทับจากวัฒนธรรมที่แตกต่างในเมืองหลวง โดยเฉพาะตั้งแต่มีการดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2504 มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจสู่ระบบอุตสาหกรรมได้ปรับเปลี่ยนสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมอีสาน จากการ“เหตอยู่เหตกิน” วิถีชีวิตเรียบง่าย วัตถุดิบหาได้จากใกล้ตัวสู่การผลิตในระบบแบบทุนนิยม ทำให้คนอีสานจำนวนมากต้องเดินทางมาทำงานในเมืองหลวง การอพยพเข้ามาสู่เมืองนี้ สะท้อนภาพของคนอีสานที่ต้องเดินทางเข้ามาในเมืองหลวง ในฐานะศูนย์กลางของประเทศ การเข้ามาด้วยบริบทสังคมที่แตกต่างและ

ปัจจัยการเมืองเชิงวัฒนธรรมที่มองคนอีสานมีความคล้ายคลึงกับลาวและ
มีวัฒนธรรมแตกต่างจากชนชั้นนำในกรุงเทพฯ ส่งผลให้วัฒนธรรมอีสาน
จึงถูกมองว่าด้อยกว่า ดังที่ปรากฏในนวนิยายที่มองอาหารอีสานและดนตรี
อีสานเป็นวัฒนธรรมชายขอบ(marginality) ซึ่งเป็นผลจากการการพัฒนา
เมืองทำให้ศูนย์รวมต่าง ๆ มากระจุกตัวที่ในเมืองหลวงและสร้างความ
แตกต่างระหว่างความเป็นเมืองและความเป็นชนบท

แต่เมื่อปี พ.ศ.2536 เป็นปีที่นวนิยายปลาร้าทรงเครื่อง
ถูกพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7
มุ่งการกระจายรายได้และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบททำให้ท้องถิ่นเข้า
มามีบทบาทในการจัดการและขับเคลื่อนประเทศมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกระแส
ความสนใจในความเป็นท้องถิ่น เกิดการปรากฏตัวของตัวละครที่เป็นคนท้องถิ่น
ถูกยกระดับมาเป็นตัวละครเอกของเรื่อง และได้สร้างให้ตัวละครเอกหญิง
อีสานยกระดับตัวเองผ่านการศึกษาจนจบปริญญาตรี ถือว่าเป็นการสร้าง
ภาพลักษณ์ของคนท้องถิ่นที่มีการศึกษาและได้รับการพัฒนาเท่าสังคมเมือง

หลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 เกิดการล่มสลายของระบบแบบ
ทุนนิยมส่งผลให้โรงงานอุตสาหกรรมปิดตัวจำนวนมาก คนอีสานที่เข้ามา
เป็นแรงงานในกรุงเทพฯ จึงได้รับผลกระทบ ท้องถิ่นจึงกลับมามีบทบาท
อีกครั้ง ในฐานะของการเป็นพื้นที่ดั้งเดิมก่อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมและ
การพัฒนาแบบทุนนิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงกลายเป็นแนวคิดที่ถูกนำ
เสนอให้เห็นความงดงามและความยิ่งใหญ่ ดังที่นวนิยายเรื่อง ราชินีหมอลำ
ที่ได้สร้างตัวละครเอกหญิงใช้หมอลำเป็นทุนทางวัฒนธรรม โดดเด่นอยู่ใน
กระแสโลกาภิวัตน์จนมีชื่อเสียงและได้รับความยอมรับในพื้นที่สาธารณะ
มากขึ้น การใช้อาหารและดนตรี มาเป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ความเป็น
อีสานและประกอบสร้างตัวละครเอกหญิงนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ให้
เห็นกระบวนการต่อสู้ของบุคคลชายขอบ คือ อัตลักษณ์ในรูปแบบการเมือง
เชิงวัฒนธรรมของสิริขญา คอนกรีต (2556) ได้ศึกษาเพลงลูกทุ่งอีสาน

พบว่า รูปแบบวัฒนธรรมย่อยถูกใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ในการสร้างอัตลักษณ์ใน
เพลงลูกทุ่ง ผ่านอาหาร ดนตรี ประเพณี เทศกาลและอาชีพ เพื่อช่วงชิง
ความหมายและประกอบสร้างในการนิยามตัวตนของกลุ่มอีสานพลัดถิ่น
จากการศึกษาข้อมูลใน นวนิยายแนวพาฝัน ปรากฏว่า มีการนำอัตลักษณ์
ดังกล่าว มาใช้ประกอบสร้างตัวละครเอกหญิงอีสาน พบว่า มีลักษณะคล้าย
กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านรูปแบบวัฒนธรรมย่อยดังกล่าว โดยทำให้เห็น
ผู้หญิงอีสานกับการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาต่อสู้ ต่อรองทางวัฒนธรรมใน
นวนิยายแนวพาฝัน นอกจากนี้จากการวิจัยตัวละครเอกหญิงอีสานทำให้เห็น
ความหลากหลายของสังคมที่นำเสนอความเป็นท้องถิ่นที่ต่อรอง ตอบโต้และ
ประนีประนอมเพื่อปรับแต่งตัวเองให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมือง ดังที่
เสาวณิต จุลวงศ์ (2557) ได้ศึกษาและอธิบายว่า วรรณกรรมไทยแสดงให้เห็น
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมซึ่งเป็นสังคมท้องถิ่นและอยู่
ในสังคมโลก แสดงให้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมกระแส
หลักหรือส่วนกลางกับวัฒนธรรมกระแสรองหรือท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม
การติดต่อเชื่อมโยงเป็นสังคมโลกเดียวกันทำให้วรรณกรรมไทยหยิบยก
ประเด็น “ท้องถิ่นนิยม” (localism) “การทำให้เป็นท้องถิ่น” (localization)
ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) และการดูถูกถิ่นท้องถิ่นเข้า
กับศูนย์กลาง(centralization) ขึ้นมานำเสนอแสดงให้เห็นการเมืองและ
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างท้องถิ่นกับเมือง นอกจากนี้ความหลาก
หลายทางสังคมวัฒนธรรมยังปรากฏผ่านความหลากหลายทางวรรณกรรม
ซึ่งสะท้อนการโต้กลับหรือประนีประนอมกับศูนย์กลางอีกด้วย

ดังนั้น นวนิยายแนวพาฝัน จำนวน 2 เรื่องนี้ จึงไม่ได้เป็นเพียง
แค่วรรณกรรมที่มุ่งเสนอเฉพาะเรื่องรักๆ ใคร่ๆ แต่กลับสร้างพื้นที่ที่แสดง
ความสัมพันธ์กับความเป็นท้องถิ่นและเมือง โดยมีความเหมือนกัน
คือ การหยิบยกตัวละครเอกหญิงอีสานให้เป็นตัวแทนของท้องถิ่น มีอัตลักษณ์
อีสานในการแสดงออกทางสังคมเพื่อปกป้องและต่อรองทางอัตลักษณ์และ

วัฒนธรรม รวมทั้งต่อสู้เพื่อพิทักษ์รักษา ทวงถามและเส้นพรมแดนพื้นที่ทางวัฒนธรรมในบริบททางสังคมที่มองท้องถิ่นว่าเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง ดังนั้น การปรากฏตัวของตัวละครเอกหญิงอีสานในนวนิยายแนวพาฝัน จึงเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมนำเสนอความเป็นอีสานท่ามกลางกระแสสังคมเมืองที่เสนอให้เห็นว่าคนอีสานหยดเย็นในอัตลักษณ์และใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมในการดำรงตน แม้ผู้แต่งนวนิยายจะไม่ใช่คนอีสาน แต่ก็ได้แสดงให้เห็นทัศนคติที่คนนอกมองความเป็นอีสานในการยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน หากแต่การได้รับการยอมรับความเป็นท้องถิ่นที่ตกแต่งใหม่เพื่อประยุกต์ให้สังคมเมืองยอมรับได้ ดังนั้น ตัวละครเอกหญิงอีสานจึงต้องเปิดเผย ยืนหยัดและปรับแต่งอัตลักษณ์เพื่อยกระดับความเป็นอีสานทั้งด้านอาหารและดนตรีให้มีความพิเศษจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชนะใจตัวละครเอกชายได้รับความรัก ความสุขสมหวังตามแบบฉบับนวนิยายพาฝัน

รายการอ้างอิง

เจตนา นาควัชร.(2521). *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี*.

กรุงเทพมหานคร : ดวงกลม.

ชาร์ลส์ เอฟ คายส์.(2556). *อีสานนิยม : ท้องถิ่นนิยมในสยาม*

ประเทศไทย. รัตนา โตสกุล(แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์.(2552) *ท้องถิ่นกับกระแสโลกาภิวัตน์ใน*

วรรณกรรมไทยร่วมสมัย: ต่อด้านหรือตอบรับโลกาภิวัตน์วัฒนธรรม.

รายงานการประชุมวิชาการนานาชาติ วรรณคดีและ

วรรณคดีเปรียบเทียบครั้งที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพพร ประชากุล.(2552). *ยอกอักษรย้อนความคิด เล่ม 1*.

กรุงเทพฯ.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2533). *ภาพของผู้หญิงในนวนิยายของนักเขียน
สตรี. ภาษาและวรรณคดีไทย*

_____. (2538). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ภาค
วิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *ท้องถิ่นนิยม: การทบทวนทฤษฎีและ
กรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัย
แห่งชาติ.

_____. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์
โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร.

วชิรวัชร งามละม่อม.(2562). *กระแสโลกาภิวัตน์กับการปรับตัวของ
ประเทศไทย : บทความวารสาร การจัดการและพัฒนาท้องถิ่น
ถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปีที่ 1 ฉบับที่ 1*.

เสนาะ เจริญพร. (2548). *ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทอง
สบู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2557). *วงวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่
(จบ). วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, ปีที่ 20 ฉบับที่ 1*.

.....(2561).*ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย*.วารสาร
สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1.
อภิรักษ์ ชัยปัญหา.(2560) “ท้องถิ่นนิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์
ชลบุรีของปิยพร ศักดิ์เกษม” บทความรายงานสืบเนื่องการ
ประชุมเสนอผลงานวิชาการและผลงานสร้างสรรค์ สาขา
มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ครั้งที่ 11. จัดโดย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิทยานิพนธ์

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์.(2552). *โลกาภิวัตน์วัฒนธรรม : สื่อกับท้องถิ่น
ในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ปานิส โพธิ์ศรีวังชัย.(2561). “*อัตลักษณ์ของเพลงอีสานประยุกต์ใน
ยุคอีสานใหม่*” วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สิริรินทร์ สนิทชน.(2557). “*นวนิยายแนว Romantic Suspense
ของไทย*” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
สิริญา คอนกรีต.(2556). “*เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และ
การเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น*.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะ
อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร